

 dereta

Nagrada
MIROSLAV DERETA

Urednik
Zoran Bognar

Žiri u sastavu:
Zoran Bognar, Jasmina Ahmetagić
i Petar V. Arbutina
na osamnaestom *Deretinom* konkursu
za neobjavljeni roman
dodelio je ovoj knjizi Nagradu
„Miroslav Dereta“
za 2023. godinu

Uz podršku
Gradske opštine Čukarica

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2023

Tihomir Stevanović

**TRGOVCI
SOLJU**

Beograd
2023
DERETA

PROLOG

O Erodimu, kako ga u pismima i retkim zapisima imenuju pisci, koji su imali priliku da se njihovi putevi ukrste sa junakom ove pripovesti, malo toga se zna. Tačnije, ono što znamo o njemu proizilazi iz naših pretpostavki i zaključaka, a to znači da ne znamo ništa.

Po svemu sudeći, reč je o ličnosti koja je prisutna, u svakom trenutku, pored moćnih ljudi, vladara ili onih o kojima istorija daje sud, jer utiču na događaje, bilo da ih pokreću ili preuzimaju u svoje ruke, bilo da pokušavaju izbeći da budu žrtve okolnosti koje im, na kraju, slome vrat.

Sam Erodimo spada u onaj soj hodača senkom: kad se primiri, ne nazireš ga; kad dela, njegove pokrete uočava samo onaj koji ga je radi nekog posla pratio. To su neuticajna, nepostojeća stvorenja, zapečaćena reč, u kojoj može biti molba ili pretnja, sama po sebi nebitna, ali važna zbog onog ko je odašiljalac takve strele od kostiju i mesa.

Takvi, obično, služe jednog gospodara, počesto nevidljivog kao što su i sami, za sve druge korisni ali zamenljivi telali, koje niko ne žali ali zbog sposobnosti ceni.

Njegova smrt, ako bi se i desila, ne bi uticala ni na koga osim na njega samog. Brzo bi bio zamenjen nekim sličnim sebi.

Poneko od narečenih pisaca, kao Eugen Ropov u svom delu *Divljim zemljama*, putopisima izdatim u Pragu 1598. godine, smatrao je Erodima doušnikom i naznačio kako je u pitanju opasan stvor jer „doušnici vladaju svetom“.

Poverljivi glasovi koje nosa po putevima, znanim mnogima, kada je vest beznačajna i svakom poznata, vesela, do bespuća kojima se hodi dok konj iza tebe kasa kopitama obmotanim ovčijim kožama, pouzdani su u njegovoj glavi: ono što mu kane kroz uvo, klizi preko jezika samo kome treba i kada treba. Takve vesti se šapuću, uz opasnost da šaptaču ode glava, kako bi izrečena tajna ostala zauvek zazidana u mrtvoj lobanji. Glasonoša Batorijev, kneza erdeljskog, obletao je kroz stepe, pustinju, gazio preko voda i šunjao se kroz ševar, poput zmiје, tiho, opasno, svestan samo da ga tišina i lagan hod čuvaju od onih vojski što su se pomešale i bandi koje gledaju samo kako uhvatiti nečije kljuse za am, svući konjanika kog ostave golog sa prerezanim grkljanom.

Ima nekoliko dana kako je posetio Prag, grad u kojem sedi kralj Ugarske, onaj kome je poklonjena kruna kako bi je imao ko nositi, i po rođenju, zamršenim putevima krvi, stekao pravo na titulu cara Svetog rimskog carstva – Rudolf Hasburški.

Dok se približavao cilju, još se u njemu tumbalo sve ono viđeno u dugim sobama, prepunim kamenica koje su Rudolfu slate sa svih strana sveta, raskriljenim knjigama, poluotvorenim ili načepljenim kamenom, pergamentima, sa čuvenom *Davoljom biblijom* otvorenom na mestu gde čuči zeleni, dvojezikli vrag naspram Carstva nebeskog. Tu, oko svih tih predmeta, obigravao je car, kralj, veliki, uzvišeni, plavokrvni, onaj koji sedi u gradu u kojem ne bi trebalo da bude, umoljavčen, zamršene brade u kojoj još tavori mrvice od doručka i žutilo od rovitog jajeta. Zaludu je, stojeći u vrhu stepenika, uokviren u dovratniku, pokušavao Erodimu objasniti kojim poslom ga šalje knez. Ništa njega čuo nije Rudolf, već samo iznova i iznova pitao gde je nekakav kamen koji, kada malo bude kod bolesnika, zalečuje rane, a ostane li duže, izaziva rane i ćelavost i kako je to moguće, kamen mudrosti, za kojim Rudolf traga, samo ne zna gde ga je zaturio onako svetlucavog, malog a teškog, ne bi li nastavio da ga izučava, i kako to da mu taj čudni došljak, koji veli da dolazi već ko zna koji put, nije poznat. Kako se moglo pred njega, velikog i uzvišenog, onog kom je mrsko govoriti

na bilo kojem drugome jeziku osim maternjem, a to je španski, na oči izaći bez poklona? Zar on, taj mrav, crv i ništa, ne zna za veliku potragu za kamenom lapis sofia? Zar mu nije jasno da se u svakom, makar i najneuglednijem kamičku, može kriti to čudo, taj cilj svakog učenog, nadahnutog, kao što je on, alhemičara? Zar ne zna da car čuva i seme u sebi, da se oženio nije samo zato što bi se njegova snaga rasula sa ženom u krevetu, te se ne bi do spoznaje moglo doći? I ko su ti Srbi o kojima mu drobi taj nepoznati, čijeg se ni lika a ni imena ne seća?

– Raci, oni što su došli iz Raške, iz Đurđeve zemlje, koji su dopunili već proređene ranije Srbe.

– Šta je sa njima imam? – odgovorio je Uzvišeni dok mu je žumance jajeta kanulo na mapu koja je pokazivala gde se nalazi Atlantida.

Tu mu poslanik kneza erdeljskog objasni kako ga prate sa molbom da pomoć pošalje u Vršac, koji pripada Temišvarskom ejaletu, gde su se Srbi pobunili. Nije hteo pominjati kako je umalo izgubio glavu jašući kroz šume, kada su na njega pucali nekoliko puta, te mu je mundir od kuršuma bio sav izbušen.

Zamućen pogled u kojem se ogledalo stenje poređano duž zidova a skupljeno iz svih krajeva sveta, delovao je pijano. Ono „zašto?“ lebdelo je u njima.

Erodimo uzdahnu i reče kako postoji dobar razlog da se to učini, i sa alhemijskog stanovišta, jer su Srbi stvorili homunculusa i nadenuli mu ime Teodor Nestorović, vršačkog episkopa, te bi zgodno bilo da Njegovo carsko visočanstvo otkrije od Srba kako to radi.

– Stvar bi korisna bila, zamislite da u svom carstvu možete postaviti takve koji će Vašu volju bespogovorno izvršavati!

Tu umorne oči zacakliše i Rudolf Hasburški, videći kako to nije mala stvar, stade se raspitivati koje je veličine to biće. Da nije kao palac, jer knjige tako vele? Ili nastaje tako što se ljudsko seme posadi u konjsku matericu? Koja je tajna?

– To se da lako otkriti ako im pomognemo i dovedemo ga ovamo. Vele da su ga stvorili trgovci solju i stokom. Oni znaju tajnu.

– Onda mi dovedi trgovce solju! Šta će mi njihov homunculus, za njihove potrebe stvoren?

I tu ga otpusti, rukom mahnuvši kao da tera muvu.

Erodimo se vrati posla nezavršena, po prvi put u svom životu.

1.

General Tojfenbah pusti hrtove da se istrče. Dva bela, tanka tela, jurila su između razapetih vojničkih šatora, pored topova i puški naslonjenih jedna na drugu, poput snopova kukuruzovine, dok se nisu dočepali čiste ravnice. Tražili su uzaludno plen kojeg nema. Toliko ljudskih glasova, čegrtanja kolima, buka koju vojska stvara, rasterali su svu divljač.

Tojfenbah ih je pratio pogledom dok nisu zamakli u šumu. Osećao se kao oni: već ima godina kako je kod Hatovana čekao plen, neprijatelja koga nema. Zimi turska ordija izbegava rat. Vojska se dosađivala, a nema goreg neprijatelja za vojnika od dokolice. Ni svakodnevnici egziciri nisu pomagali. Opuštenost se osećala u vazduhu. Nadao se kako će se ovo, naizgled beskrajno čekanje, najzad prekinuti, jer je trava već počela da probija kroz sneg koji je ubrzano kopnio. Trebalo je davno da nestane, po nekoj njegovoj računici,

ali stalno duvanje vetra i rashlađen vazduh su ga održavali. Počesto se budio sa pitanjem zašto mu sve ovo treba. A znao je odgovor: to mu je posao i za drugi ne zna.

Kao što je Rudolf II njemu i braći Matiji i Maksimilijanu poverio rat, a on se igrao alhemičara, tako je i Murat III, po glasovima koji su dopirali od poznavalaca prilika na turskom dvoru, više vremena provodio u haremu i sa spletkama u njemu, nego baveći se državnim pitanjima, te je velikom veziru, sad seraskeru Sinan-paši, dao da ratuje protiv Austrije, postavivši ga nakon propasti nekoliko ranijih paša i pada Siska, prošle 1593. godine, kada je vojna i počela.

Tako su, po generalovoj računici, rat vodili pioniri, dok su kraljevi imali pametnija posla. A rat je, kao i sve drugo, samo posao. Krvav, sačinjen od prljavštine, gladi, rana i beskrajnog čekanja da te ubiju ili ubiješ. I običnog redova, sem straha koji ga guši, ne zanima ništa drugo do da preživi, a njega, generala, da izvojuje pobedu a time i sve što sledi: počasti, klanjanje do zemlje, upisivanje u istoriju, u besmrtnike. Jer šta je istorija do popis velikih zločina i zavera, kao što je rat po svojoj prirodi? Popis ratova u kojima i on traži svoje mesto.

Udisao je oštar vazduh u kojem se osećao miris dima logorskih vatri. Sutra, da, koliko sutra će otići da zalegne u udobnom krevetu. Valjda će u domu domaćina koji sija, ode zadovoljstva

ispevati što je ugostio takvu ličnost, biti i neka guzata sluškinja da ga zgreje.

Prođe mu u trenu misao da sve prekine, da stavi sve na jednu kartu i krene na Hatovan, pa šta bude! Ali, već sledeći tren, to ga prođe. Samo zaludan gubitak snaga. Morao je čekati da mesto samo padne, kao zrela kruška, prezrela od strepnje i gladi.

Odluči da odjaše dublje od ratišta, do dvorca grofa Novickog. Beše mu dosta konjskog mesa, tanke čorbe. Željan mekote, toplote i suvoće, već je zadovoljno trljao ruke kada su se hrtovi vratili nazad, vukući maglu za sobom.

Poveo je dvadeset vojnika i nekoliko konja. Grof se nalazio na tri dana jahanja od položaja, dublje u Ugarskoj, te je, kao posadu, za svaki dan ostavio po jednog konja i dva vojnika. Želeo je da ima odmorne konje radi kurira koji ga je izveštavao šta se zbiva u logoru, prenosio komande i obaveštenja.

Ne bi bilo zgodno, razmišljao je, kada bi se saznalo da glavnokomandujući napušta položaj.

Najzad, stigavši kod Novickog, sa četrnaest vojnika i jednim konjem viška, iznenadi se kako su ljudi neskromni. To što je nazvano dvorcem beše samo velika kuća na dva sprata, sa ogromnim parkom kroz koji se dolazilo do zgrade i nekoliko štala, sa malom kućom za poslugu.

Grof je, čim je počeo rat, svu žensku čeljad i sina premestio u Peštu, ostavši u kući sa poslužiteljem i starim kuvarom, za svoje potrebe, kao i sa nekoliko seljaka koji su opsluživali štale.

Gostima se, bog zna kako, obradovao, onako mali, ogromne ćelave glave srasle sa debelim trupom, vrteo se kao čigra oko čuvenog Kristifora Tojfenbaha. A u sebi je proklinjao i goste i dan kada je odustao od toga da i on ode sa ženom. Ali, prokletinja imovine naterala ga je da ostane i pazi na imanje. Ipak, svaki imetak zahteva gazdu.

Kako su stigli predveče, morali su se zadovoljiti pečenim pilićima i lubenicom izvađenom iz pepela. Posle večere, posedaše domaćin i gost u velike stolice usred biblioteke. General je pogledivao zidove prepune knjiga, sluteći da je slabo koju njegov domaćin otvorio. Primetivši to, Novicki kao da odgovara, reče da je to hobi njegovog sina. Voli dete te tričarije, a to je skupa zanimacija.

Ubrzo, uz vino koje je grejalo kosti, približeni što je bliže moguće kaminu a da ih plamen ne oprlji, ćaskali su o situaciji, što se svodilo na kukanje domaćina da mu poslovi, eto, stoje većma godinu dana, kako i posao sa solju koji je razvio nikako ne ide jer je blokada na Dunavu i Savi od Turaka te, ako sve ovo potraje, moći će sve što ima u zavežljaj staviti i krenuti na put kao kakav prosjak.

Gost ga je tešio kako ratovi ovako napreduju: prvo se dosta miruje, tu i tamo se zapodene

poneka čarka, a onda, iznenadno, kada se ukaže prilika, izbije odlučujuća bitka koja reši sve.

Teško uzdahnuvši, Novicki upita kada se može to očekivati.

– Negde na leto. Turci ne vole ratovanje zimi. A i proleće im ovde ne ide na ruku. Sačekaće da se močvare i ritovi prosuše kako bi lakše upotreбили konjicu. Mada, nikada se ne zna šta im može pasti na um.

General se poverljivo nagnu ka domaćinu.

– U Beogradu zimuje veliki vezir Sinan-paša. On je serasker na ovom pohodu. Pogan čovek, ima devedeset godina, ako ne i više, a gadnu narav. Vele kako je kratke pameti. A ja u to ne verujem. Ne bi se taj tako dugo održao i tog položaja dokopao da nije mudar. I najbolje je kada se mudrost izdaje za glupost.

U taj čas, poslužitelj stupi u sobu i reče kako je stigao konjanik koji moli za prijem.

General se štrecnu. Da nije, kojim slučajem, kakav glasnik? Novicki, sa druge strane, poskoči i stade davati znak rukom da se gost uvede.

– Šta je ovo, mesecima nikog, a sada za jedan dan toliko ljudi?

Pridošlica je bio u kabanici, držeći dugu, nezgrapnu, pušku u ruci, sa trorogim šeširom koji odmah skide i ukaza se blistava čela. Nije imao ni jedne dlake na glavi. Imao je duge brkove koji su

ispod brade bili vezani u čvor, nalik kakvoj mašni. On povuče jedan kraj te mašnice i brkovi padoše, dugi, masni i crni. Naklonio se prisutnima i, kada mu domaćin dade znak i ponudi ga da se raskomotu, odloži kremenjaču, skide kabanicu i prebaci je preko stolice, a na stolicu položi dve kubure. Nož, viseći na dva lančića, njihao mu se o boku. Tek nakon toga sede.

Bio je krupan čovek, oštarih, kao isklesanih crta lica, koje je naviklo na boravak napolju više nego u kakvim odajama, sve naborano od vetra i blede. Ali, čim otpi malo vina, boja buknu i delovao je kao neko kome su upravo nalupali šamare.

Predstavio se kao Emanuel Erodimo.

– Čudo da ste našli moje dvore, malo su skrivene u šumama.

– Nisam ih našao, došao sam ovamo. Radi Vas – i tu upre prstom u generala.

Tofenbajhu najednom nešto zastade u grlu, teško i pihtijasto. Nemoguće da je ovo glasnik koga su poslali i koji ga nalazi duboko u pozadini.

– Mene? – natera se da kaže.

– Da. Tražio sam Vas u logorištu, ali Vas nije bilo. Rekoše da ste ovde.

– Zanimljivo. A ko je to rekao?

– Neki potporučnik. Zilahi, valjda. Zašto?

General se ugrize za brk.

– Nije važno.

Tihomir Stevanović
TRGOVCI SOLJU

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Isidora Injac

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-502-7

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2023.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

СТЕВАНОВИЋ, Тихомир, 1965–

Trgovci solju / Tihomir Stevanović. – 1. Deretino izd. – Beograd
: Dereta, 2023 (Beograd : Dereta). – 129 str. ; 21 cm

Tiraž 1.000. – Biografija i bibliografija: str. 125–129.

ISBN 978-86-6457-502-7

COBISS.SR-ID 128857353